

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN: 2651-3013

DOI Number: 10.58659/estad.1519764

Cilt: 7 Sayı: 3 Eylül 2024

ss. 921-944

**Makalenin Geliş
Tarihi**

21/07/2024

**Makalenin
Kabul Tarihi**

26/07/2024

Yayın Tarihi

30/09/2024

NÂBÎ'NİN GAZELLERİNDE TEFÂHÜR

Ümmüsü Selen ULU¹

ÖZET

Arapça bir sözcük olup övünme ve büyülenme gibi anlamlara gelen fahriye, edebiyat terimi olarak şairlerin kasidelerinde kendileri ve şairlikleriyle övüldüğü bölümün adı olmuştur. Genellikle methiye bölümünden sonra gelen fahriye kısmı, şairin kendi söyleyiş gücü ve şiir kabiliyeti hakkında yaptığı abartılı bir övünç olarak kendisini göstermekte, arka planda ise kasidenin sunulacağı devlet büyüğüne usta bir şair tarafından methedildiğini hissettirmektedir. Genellikle kasidelerde yer bulan tefâhür, bazı şairler tarafından gazel nazım şeklinde de kullanılmıştır. Şairler gazellerinde özellikle mahlaslarının geçtiği makta beytinde tefâhüre başvurmuştur. Nâbi'nin ise çoğunlukla gazellerinin makta kısmında olmakla birlikte herhangi bir beytinde de tefâhürde bulunduğu görülmektedir. Nâbi, nasihat üslubunun da bir getirisi olarak gazellerinde şiirin nasıl olması gerektiğine dair açıklamalarda bulunmuş ve bu yönde nazmettiği şiirleri ideal şiir olarak kabul edip söz konusu şiirleriyle övünmüştür. Dolayısıyla gerek kasidelerde gerekse gazellerde başvuru tefâhür, şairin abartılı bir övünç olması yanında poetik söylemi de beraberinde getirmektedir. Çalışmada da Nâbi'nin gazellerinde tefâhürde bulunduğu beyitlerden hareketle hem Nâbi'nin kendi şiirlerini nasıl nitelediği hem de Nâbi'ye göre bir şiirin taşıması gereken hususların neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Nâbi'nin gazelleri, "Ma'nâ Yönünden Tefâhür", "Yeni Bir Tarz Getirdiğini Belirtme ve Tazelik Yönünden Tefâhür",

¹ Araş. Gör., Batman Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı ABD., ummususelen.ul@batman.edu.tr, ORCID ID: 0009-0004-4846-0572

“Başka Şairlerden Üstün Olma İddiası Yönünden Tefâhür”, “Üslup Yönünden Tefâhür”, “Nev-zemin Bulma Yönünden Tefâhür ve Nazireye Davet”, “Çok Şüre Sahip Olma Yönünden Tefâhür” ve “Diğer Klasik Unsurlar Yönünden Tefâhür” olmak üzere yedi alt başlığa ayrılarak incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk şiiri, Nâbî, fahriye, tefâhür, gazel

SELF-PRAISE IN GAZELS OF NABI

ABSTRACT

Fahriye which means that self-praise and arrogance in Arabic has become the name of the part that poets boast about themselves and poesy in their qasidas as a term of literature. Usually, Fahriye part after Methiye part occurs as the poet's own eloquence and exaggerated boast about capability of poem and also in background, it feels that the statesman to whom the ode is addressed is being praised by a master poet. Self-aggrandizement (tefâhür) usually is located in qasidas is used as gazel by some poets. Poets used tefâhür especially in last couplet which contains their pen names. It is seen that Nâbî mostly expounds in the main part of his gazels, but also in any of the couplets. As a result of his advice style, Nâbî made explanations about how poetry should be in his gazels, and he accepted the poems he composed in this direction as ideal poetry and was proud of the poems in question. Therefore, tefâhür used in both qasidas and gazels brings poetic discourse along with being an exaggerated boast of the poet. In the study, based on the couplets that Nâbî use tefâhür in his gazels, it was tried to reveal both how Nâbî characterized his own poems and what the elements a poem should carry according to Nâbî. Nâbî's gazels which is examined in this view is tried to unfold under these seven subheading: “Tefâhür in terms of meaning”, Tefâhür in terms of originality and Imply that bring a new style”, “Tefâhür in terms of claim that being better than other poets”, “Tefâhür in terms of style”, “Tefâhür in terms of find a new poem”, “Tefâhür in terms of have a lot of poem”, and “Tefâhür in terms of other classical element”.

Keywords: Classical Turkish poems, Nâbî, fahriye, self-aggrandizement, gazel

GİRİŞ

Arapça bir kelime olan “fâhr”, sözlüklerde “övünme, büyüklenme, kıvanç, büyüklük, ululuk; ta'dât-ı menâkıb suretiyle ızhâr-ı fazl; görkem/şan, gösteriş ve üstünlük” karşılıklarıyla yer almaktadır (Devellioğlu, 2017: 284; Muallim Nâcî, 2021: 157; Redhouse, 2022: 358). “Fâhr”dan tefâ'ul bâbında türemiş olan “tefâhür” ise “övünme, büyüklenme” anlamına gelmektedir (Redhouse, 2022: 1121; Devellioğlu, 2017: 1232). Tefâhür yerine “temeddüh” ve “iftihâr” kelimelerinin de kullanıldığı görülmektedir (Muallim Nâcî, 2021: s.707).

Tefâhür kelimesi, fahriye kavramında olduğu gibi edebiyat kitaplarında bir terim olarak yer bulmamıştır. Fahriye, şairlerin kasidelerinde kendilerini övdükleri bölümün adı olmuş, bir edebiyat terimi olarak anlam kazanmıştır (Dilçin, 2019: 157; Çavuşoğlu, 2017: 22). Şairler, kasidelerinde genellikle methiye bölümünden sonra gelen fahriyede mübalağa yoluyla şiirin ve şairlik gücünün diğer şairlerden üstün olduğunu belirtmiş, bu yolla kendi hünerini ve bilgisini ön plana çıkararak övgüsünü yaptığı şahsiyete usta bir şair tarafından methedildiğini göstermişlerdir (Dilçin, 2019: 157; Çavuşoğlu, 2017: 22). Bunun yanı sıra gazeller açısından bakıldığında Dilçin'in makta beytinde şairlerin kendilerini övmeleri karşılığında "temeddüh" kavramını tercih ettiği görülmektedir (2017: 84). Pala ise gazellerin mahlas beytinde şairin kendisini övme durumunun "fahriye parçacığı" sayılabileceğini belirtmiştir (2020: 146). Bu anlamda gazellerin sonuna şairlikle övünç duyma durumunun klasik Türk şiirinde tam anlamıyla bir isimlendirmeye kavuşmadığı görülmektedir. Son zamanlarda gazellerde başvurulan övünç konusu ile ilgili yapılan çalışmalarda² "tefâhür" kavramının ön plana çıktığı ve dolayısıyla terim hâline gelmeye başladığı görüldüğünden bu çalışmada da "tefâhür" isimlendirmesinin kullanımı tercih edilmiştir. İsimlendirmeler farklı olsa da gerek kasidelerdeki fahriye bölümü gerekse gazellerde yer alan tefâhür, klasik edebiyatta şiire ve şaire verilen önemin bir tezahürüdür (Özkan Bahar, 2022: 2666).

17. yüzyıl şairlerinden olan Nâbî (ö.1712), 1642 yılında Urfa'da doğmuştur. 1666 senesinde İstanbul'a gitmiş, sıkıntılı geçen birkaç yıldan sonra Musahip Mustafa Paşa ile tanışarak divan kâtibi olmuştur (Erkal, 2014). Devrindeki şairlerin şiir anlayışlarını ve şiire yenilik getirmemelerini eleştiren Nâbî, bir yenilik arayışı ile yüzünü İran'a çevirip düşüncüyü önceleyen şiir anlayışına sahip şairlerden Sâib-i Tebrizî'nin hakîmâne tarzını benimsemiştir. Nâbî'nin kendi tabiatına uygun bulduğu bu üslup, Osmanlı şairleri için çığır açıcı olmuş ve bu sayede Türk şiiri, fikir ve hikmet vadilerinde gezinmeye başlamıştır (Mengi, 1991: 26-27). Onun açtığı bu üslubun etkisini gösteren en güzel örneklerden biri, Bosnalı Sâbit'in Baltacı Mehmet Paşa'ya sunduğu Ramazaniyye kasidesi içerisinde yer almaktadır. Nâbî'nin Baltacı Mehmet Paşa ile birlikte İstanbul'a ayak basması vesilesiyle yazılmış bu beyitler, Nâbî'nin

² ÇAPAN, Pervin; YAŞA TOPRAK, Tuğçe (2023). "Fehim-i Kadîm Divânı'nda Tefâhür", *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, s.s. 658-675. Ayrıca bakınız: BOZKURT, Kenan; BEZENMİŞ, Tuba (2019). "Hayali Bey Divanı'nda Poetik Söylem Bağlamında Tefâhür". *Mukaddime* Cilt: 10, Sayı: 2, s.s. 619-642. Ayrıca bakınız: KARADENİZ, Mustafa (2012). "Gazelleri Işığında Bâkî'de Tefâhür". *Journal of Turkish Studies* Cilt: 7, Sayı: 3, s.s. 1649-1664.

şaire yeni üslup getirdiğini ve devrin şairlerinin bunun farkında olduğunu kanıtlar niteliktedir. İrfan tahtının şebenderi olan Nâbî, Halep'ten taze ma'nâ kumaşını İstanbul'a getirmiştir. O, kılı kırk yaran kalemiyle yeni tarzın mucidi olmuş bir cihan üstadıdır:

*Yükledip tâze kumâş-ı Haleb-i ma'nâyı
Geldi İstanbula şeh-bender-i taht-ı 'irfân*

*Mücid-i vâdî-i nev muhterî-i tarz-ı cedîd
Mûşikâf kalemi nâdire üstâd-ı cihân* (Karacan, 1991: 306).

Nâbî'nin açtığı üslup gerek devrinde gerekse sonraki dönemlerde etkisini sürdürmüştür. Ziya Paşa, *Harâbât*'ında asıl şairlerin Nâbî'den sonra azaldığını, dolayısıyla Nâbî'nin, divan şiirinin klasik anlamda son halkalarından birini teşkil ettiğini şu sözlerle belirtmektedir:

*Bâkîye gelince nazm-gûyan
Oldu kudemâ-yı ehl-i 'irfân*

*Andan Nâbîye dek evâsıt
Eş'âr henüz degildi sâkıt*

*Andan soñra gelir evâhir
Bu sınıfda şâ'ir oldu nâdir* (1291: 13).

Gerek devrinin şairleri gerekse tezkire yazarları tarafından üstat kabul edilen Nâbî'nin *Dîvân*'i incelendiğinde getirdiği üslubun ve açtığı yeni tarzın farkında olduğu, bununla övünç duyduğu görülmüştür. Kasidelerin fahriye bölümünde şairlerin kendilerini ve şairliklerini övmeleri bir gelenek hâline gelmiş ve her şairin divanında yer bulmuşken gazellerde övünme durumu bütün şairlerde görülmemektedir. Bu anlamda özellikle gazellerde tefâhüre başvurma durumunun şaire has bir üslup özelliği olduğu söylenebilir. Nitekim *Nâbî Dîvânı* incelendiğinde çoğu gazelin mahlas beytinde tefâhüre başvurduğu görülmektedir. Bu çalışma söz konusu durumun Nâbî'nin bir üslup özelliği olduğunu gösterme, kendisini övdüğü yönleri gün yüzüne çıkarma ve tefâhürde bulunduğu beyitlerden hareketle açtığı yeni üslubu nasıl nitelediğini ortaya koyma amacı taşımaktadır.

1. Ma'nâ Yönünden Tefâhür

Nâbî'nin tefâhüre başvurduğu beyitlerin çoğunda şiirlerinin daha önce söylenmemiş, duyulmamış ma'nâlar ile yüklü olduğunu belirttiği gözlemlenmiştir. Klasik şiirde şairlerin bîkr-i ma'nâ ve bîkr-i mazmûn arayışı olduğu ve çoğu şairin tefâhüre başvurduğunda bu unsurları söz konusu ettiği bilinmektedir. Fakat Nâbî'nin tefâhüre başvurduğu beyitlerin neredeyse yarısında bu vurguyu yapması, onun poetikasını da gözler önüne sermektedir. Tuğba Işınsoy İsen de çalışmasında şairlerin kendileri hakkında yaptıkları övgülerin yalnızca abartılı bir medh olmaktan çıkarak poetik söylemi beraberinde getirdiğini belirtmektedir (2007: 42). Nâbî'nin tefâhüre başvurduğu çoğu beyitte ma'nâyı incelemesi ve aşağıda verilen beyitlerde taze ma'nâların kendisinde şarap etkisi uyandırdığını söylemesi, onun için şiirlerin yeni anlamlar barındırması gerektiğini göstermektedir:

*Dil neş'e-yâb-ı zevk olamaz bî-mey-i suhan
Ma'nî-i tâze bâdesidür hûşumuñ benüm (G. 521/4)*

Nâbî, bulduğu ma'nâlar ile övünürken çoğunlukla "ma'nî-i nâ-güfte", "ma'nî-i bârik", "ma'nâ-yı tâze", "ma'nî-i nâ-yâb", "âb-ı hayât-ı ma'nâ", "ma'ânî-i nâ-şinîde", "ma'nî-i rengin", "ma'nî-i sâf", "nâ-kerde ma'nâ" gibi terkiplerden yararlanmıştı.

Nâbî, aşağıdaki beyitte "Ey Nâbî! Şair olacaksın senin gibi tabiri hoş, ince ma'nâları hayal ürünü, beyanı canlı olsun." diyerek bir yandan kendisinin saydığı bütün vasıflara sahip olduğunu belirtirken diğer bir yandan da şairin taşıması gereken özellikleri açıklamaktadır. Ona göre bir şiir, asla tekdüze ve kuru bir üsluba sahip olmamalı, söyleyişi güzel ince ma'nâlar barındırmalıdır. Nâbî de böyle şiirler söylemektedir:

*Şâ'ir olursa ola senün gibi Nâbiyâ
Ta'bîri hoş nikâtu muhayyel beyânı şûh (G. 46/5)*

Aşağıdaki beytinde ise Nâbî, tarize başvurmuş, söylenmemiş ma'nâlara erişmenin zor olduğunu, zoru seçtiğini, aslında kolay olan yoldan gitse diğer şairler gibi eskiden rağbette olan sözlerle rahatlıkla çok sayıda şiir yazacağını belirtmiştir:

*Dest-res ma'nî-i nâ-güfteye müşkil yohsa
Nâbiyâ köhne suhan bizde de vâfir bulunur (G. 70/9)*

Klasik şiirde şairlerin şiir yazmasının, bir kuyumcunun ipliğe inci dizmesine benzetildiği çokça görülmektedir. Nâbî de bu duruma değinmiş, fakat benzetmeye farklı bir soluk getirmiştir. Ona göre şiirin içinde yer alan kelimeler gevher, ince ma'nâlar ise bir iplikdir. İp olmazsa gevherler dağılacığından Nâbî'ye göre şiirin temel vasfı ince anlamlar taşımasıdır:

Eş'âr içinde ma'nî-i bârîk Nâbiya
Bir riştedür ki zîr-i güherden zuhûr ider (G. 89/7)

Nâbî, aşağıdaki beytinde ise şiirlerinde dış yapıdan ziyade ma'nâyı öncelediğini belirtmektedir. O, her daim ma'nâ ülkesini gözlemektedir:

'Aceb mi mültefit-i sûret olmasak Nâbî
Bizüm kalem-rev-i ma'nâyadur nezâretümüz (G. 253/5)

Aşağıdaki beyitte ise *Divân*'ının söylenmemiş taze ma'nâlarla dolu olduğunu, eğer taze bir ma'nâ zuhur etmeyecekse kalem oynatmanın bile onursuzluk olacağını söylemektedir. Bu ifadeden Nâbî'nin bütün şiirlerinin bîkr-i ma'nâ taşıdığını düşündüğü de anlaşılmaktadır:

Tâze bir ma'nî-i nâ-güfte zuhûr itmeyicek
Kuyamam âb-ı ruhın dökmege Nâbî kalemün (G. 402/7)

Yukarıdaki beyitte söz konusu edilen kalem oynatmama durumu, Nâbî'nin tefâhüre başvurduğu başka beytinde ise iddialaşma unsuru olarak kullanılmaktadır. Nâbî, diğer şairlere kendi şiirleri gibi saf ma'nâ yüklü olmayacak hiçbir şiir için divitin başlığını bile açmamalarını söylemektedir:

Böyle cûş itmeyicek ma'nî-i sâf ey Nâbî
Atmasın hum-ı devât-ı şu'arâ ser-pûşın (G. 573/9)

Söz konusu beyitlerdeki Nâbî'nin bulduğu söylenmemiş ma'nâlar içermeyen şiir karşısında kalem oynatmama durumu, şairin tefâhüre başvurduğu bir diğer beytinde farklı bir anlama evrilir. Bu beyitte şair, yazdığı gazelin âdetâ büyüklü oluşuyla övünmekte, bu gazel karşısında kalemin başka şiirler için bir daha ma'nânın hakkını eda edemeyeceğini belirtmektedir:

Hak-ı ma'nâyı dahı hâme nice itsün edâ
Nâbiyâ bu gazel-i sihr-nümûndan soñra (G. 728/5)

Divan şiirinde bîkr-i ma'nâ arayışına düşen şairler, çoğu zaman yeni bir zemin şiir bularak nazire yazma yoluna gitmişlerdir. Aşağıdaki beytinde de bu anlama işaret eden Nâbî, nev-zemin arayan şairlerin, birçok şiir gördüğü için kendi şiirlerindeki eşsiz ma'nâları anlayacaklarını belirtmektedir:

*Kâviş ehli ider idrâk zemîn-i şi'ri
Nâbiyâ kadrini bu ma'nî-i nâ-yâblaruñ (G. 403/7)*

Aşağıdaki beyitte ise tabirlerin altındaki âb-ı hayât değerindeki anlamları ortaya çıkarmak için şiir yazdığını söyleyip bu noktada başarılı olmasıyla övünmektedir:

*Zîr-i ta'bîrdedür âb-ı hayât-ı ma'nâ
Nâbiyâ yok yire evrâkı siyâh eylemedük (G. 408/5)*

Nâbî, çokça meşhur olmuş ve dillere düşmüş şiirlerin, eski bir zevkin tekrarı olduğunu düşünmektedir. Aşağıdaki beytinde meşhur olmuş bir şiir ile söylenmemiş ma'nâlar barındıran şiirin farkını anlamayanların, bu ma'nâların verdiği zevki idrak edemeyeceğini belirtmektedir. Bu noktada kendisinin orijinal anlamlar taşıyan şiirlerini, şöhrete ulaşmış şiirlerden ayırarak övmektedir:

*Zevkin idrâk idemez anlamayan ey Nâbî
Farkını ma'nî-i nâ-güfte ile meşhûruñ (G. 413/7)*

Aşağıdaki beytinde ise Nâbî, kendi şiirlerinin duyulmamış taze ma'nâlar taşıdığına işaret etmiş ve tazelik/körpelik anlamında şiirini sevgilinin şivesi ile ilişkilendirmiştir. Onun orijinal şiirleri, sevgilinin kendine has edası gibidir:

*Meger o şûhuñ ola şivesinde ey Nâbî
Nazîri tâze ma'ânî-i nâ-şinidemüzüñ (G. 463/5)*

Nâbî'nin şiirlerinin özgün anlamlar taşımamasını sevgili ile benzetme ilişkisi içerisinde anlattığı iki beyti daha bulunmaktadır. Söz konusu beyitlerden ilkinde şair, ancak sevgilinin daha önce görülmemiş ve kimsenin yapmadığı nazı karşısında bu derece söylenmemiş ma'nâlar icat ettiğini, böyle bir durum karşısında zaten yapabileceği başka bir şey olmadığını belirtmektedir. Bu noktada beyit, gazellerin çoğunda olduğu gibi hem sevgilinin övgüsünü hem de şairin kendi şiirine duyduğu övüncü barındırmaktadır:

*Senüñ nâ-dîde vü nâ-kerde nâzuñ şevkine Nâbî
Bu gûne ma'nî-i nâ-güfte icâd itmesün n'itsün (G. 593/5)*

Şiirdeki kabiliyet ile sevgilinin bağdaştırıldığı bir diğer beyitte ise Nâbî, taze ve renkli ma'nâlar bulabilmesini, hüsn-i ta'lîl yoluyla taze/genç yüzlülerin şevkine bağlamaktadır:

*Gönül hep tâze-rûyân şevkinün âsândur Nâbî
Bu gûne tâze tâze ma'nî-i rengîn hayâl itmek (G. 467/5)*

Aşağıdaki beyitte ise Nâbî, herkesin üslubunun kendisine has olduğunu fakat daha önce hiç kimsenin kendi bulduğu taze ma'nâları bulamadığını söyleyerek bir mucit edasıyla övünmektedir:

*Herkesün hissesi hâs olmağ ile Nâbî'nün
Bulmadı kimse bu ma'nâları eslâfında (G. 745/7)*

Tüm bu örneklerden Nâbî'nin daha önce söylenmemiş ma'nâlar arayışı ve bu noktadaki kabiliyetinin farkında olduğu görülmektedir. Şair bunu bir adım daha ileriye götürerek kendisi ma'nâ vadisine saldırmasa bile ma'nânın kendiliğinden kaleminin ucuna geleceğini söylemektedir:

*Hod-be-hod ma'nî olur piçide pây-ı hâmeye
Vâdî-i ma'nâda Nâbî türk-tâz itmezse de (G. 736/7)*

2. Yeni Bir Tarz Getirdiğini Belirtme ve Tazelik Yönünden Tefâhür

Nâbî'nin tefâhüre başvurduğu beyitlerin çoğunda şiire yeni bir tarz getirdiğini belirttiği ve bu noktada “eş'âr-ı âb-dâr”, “nazm-ı ter”, “tarz-ı nevîn”, “metâ-ı tâze”, “nakd-i suhan”, “nev-kumâş”, “lem'a-yı tâze-gûy”, “nev-be-nev mîve”, “tâze mazmûn”, “şi'r-i ter”, “nev-zuhûr”, “kumâş-ı tâze”, “hoş-kumâş”, “nev-nüvişte gazel”, “tâze ta'bîr”, “arûs-ı suhan”, “tıfl-ı şi'r” gibi yenilik ve tazelik vurgusu yapan terkiplere başvurduğu görülmüştür. Buna ek olarak Nâbî'nin sürekli olarak şiirlerini “kumâş” olarak nitelendirdiği tespit edilmiştir. Nâbî, şiire yeni bir tarz getirmesini yalnızca bir övünme unsuru olarak kullanmaz. O, yeni olanı söylemeyi bir üslup olarak benimsemiştir.

Kendisine seslendiği makta beyitlerinden birinde âbdâr kelimesiyle üslup, hayâl ve ma'nâ gibi açılardan orijinal bir şiiri kastederek (bkz. Açıkgoz, 1997: 159-160) “daha önce söylenmemiş şiirler yazarların izinden gitmesi gerektiğini

ve şiirlerinde de benzeri görülmemiş unsurlara yer vermeyi” kendisine ögütlemektedir:

*Lem'a-yı tâze-gûya pey-revlik eyle Nâbî
Eş'âr-ı âbdân hep nâ-şinîde göster (G. 186/7)*

Yenilik olgusunu tefâhürde kullanan Nâbî, yazdığı bir gazelini “mu'ammâ-gûne” olarak isimlendirmiş ve cevapların ma'nâların arkasına gizlendiğini/eklendiğini söyleyerek yepyeni bir tarz olarak nitelendirmiştir:

*Mu'ammâ-gûne bu nâme sabâdan gelmedür Nâbî
Zihî tarz-ı nevîn kim ma'nî-i şi'r üzre zâ'iddür (G. 74/7)*

Aşağıdaki beytinde “Yeni ortaya çıkan şairler, beş arşınlık kumaşı ne anlar? O müzayedede beş dediyse benden altı.” diyen Nâbî, nev-heves şairlerin mevcut şiirden anlamadıklarını, eğer anladıklarını söylerlerse de şiire bir yenilik getirerek onları geride bırakacağını ifade etmiştir:

*Kumâş-ı penc-gezi nev-zuhûr ne anlar
Dem-i müzâyedede beş didiyse benden şeş (G. 343/7)*

Benzer şekilde bu beytinde de şiiri “kumâş” olarak nitelendirmiş ve kendisinden başka kimsenin böyle taze bir şiire sahip olmadığını belirterek yenilik getirmesiyle övünmüştür:

*Böyle metâ'-ı tâzeleri var mı Nâbiyâ
Kâlâ-yı şi'ri zîver-i dükkân idenlerün (G. 429/9)*

Diğer bir beytinde ise “ter” ifadesini hem şiirinin tazeliğine hem de gözyaşlarına vurgu yapacak şekilde kullanmış, aşkın verdiği sıkıntıyı ve sevgiliye dair yakarışları içeren duygu yüklü gazelinin makta beytinde bu şiiri görenlerin ona aidiyetinden şüphe etmeyeceğini söylemiştir. Çünkü ölümsüzlük suyunun kaynağı, Nâbî'nin gözleridir:

*Gören bu nazm-ı teri şübhe itmez ey Nâbî
Ki âb-ı Hızır bizüm çeşmesârumuzdandır (G. 79/5)*

Tefâhüre başvururken çeşitli benzetmelerden yararlanan Nâbî, aşağıdaki beytinde kendisini köhne bir ağaca, şiirini ise taze bir meyveye

benzetmektedir. Nâbî, görmüş geçirmiş biri olarak orijinal şiirler ortaya koymaktadır. Bedeni yaşlanmış olsa da şiirleri hep tazedir:

*Nev-be-nev mîve zuhûrveş dıraht-ı köhneden
Tab'-ı Nâbî pîrlikde tâze-gûluklardadur (G. 191/7)*

Nâbî'nin farklı benzetmelerinden birisi de şiiri bir tıfıl çocuğa benzetmesidir. Beş beyitten oluşan gazelini, makta beytinde beş aylık bir çocuğa teşbih etmekte, devrin dadısının onu izzetle sırtında taşımaya şaşkınlık gerektirdiğini söylemektedir:

*Tıfl-ı şî'rüm kûdek-i şeş-mâhedür ey Nâbiyâ
Dâye-i devrân n'ola 'izzetle ber-düş eylese (G. 813/5)*

Şiirde daha önce söylenmemiş olma ve tazelik söz konusu olunca Nâbî, kendi kaleminden dökülen sözleri, bir “gelin”e benzetmektedir. Bu noktada beytin arka planında bîkr-i ma'nâ ve bîkr-i mazmûn düşüncesi ile benzetme yapıldığı söylenebilir:

*Olur 'arûs-ı suhan pây-kûb u dest-efşân
Zebân-ı hâme-i Nâbî terennüm itdükçe (G. 790/5)*

Nâbî'nin *Dîvân*'ındaki bütün şiirler tek tek incelense taze tabirden, yeni ve orijinal söyleyişten âlâsını bulamazlar:

*Tâze ta'bîrden a'lâsı bulunmaz Nâbî
İ'tinâ eyleyecek cümle-i emlâkûmda (G. 666/5)*

Nâbî, aşağıdaki beytinde farklı olarak anlam ve üslup yönünden orijinal olan gazelinin, kuru kalemin ağzını sulandırıcaya kadar çalıştığını ifade etmektedir. Nâbî'nin nazmettiği bu yeni gazel, şiir yazmamaktan kalemi kurumuş şairlere bile ilham olacak güzelliğindedir:

*Çalışdı bu gazel-i âbdâr ey Nâbî
Dehân-ı hâme-i huşki sulandırıcaya dek (G. 406/16)*

Aşağıdaki beytinde ise gazellerinin nadirliği yönüyle ağızları sulandırdığını belirtmektedir. Bu anlamda yine diğer şairlerden farklı ve görülmemiş şiirler nazmettiğini vurguladığı görülmektedir:

*Bu şi'r-i nâdireden togru söyle ey Nâbî
Dehâna lezzet-i âb-ı zülâl gelmedi mi (G. 876/6)*

Nâbî, yenilik vurgusunu biraz daha ileri götürerek insanın dünyada vücut buluşunu yazı-söz-ma'nâ ilişkisi içerisinde anlatmıştır. Mazmun, şairin şiirdeki mükemmeli arayışı, ulaşmak istediği son noktadır. Klasik şiirin hem lafz hem de ma'nâ yanı ile bağlantılı olan mazmun, zekice söylenerek sezdirilen anlamdır (Mengi, 2014: 61-64). Bu durumdan yola çıkan Nâbî, “Kâinat kitabında her lafz bir anlama gelir. Biz de bu kâinat yazısının taze bir mazmunuyuz” diyerek diğer şairlerin tekdüzeliği karşısında kendisinin taze bir mazmun olduğunu belirtmiştir:

*Münşe'ât-ı dehrde her lafz bir ma'nâyadur
Biz de bu inşâ-yı kevnûn tâze bir mazmûnuyuz (G. 259/4)*

Nâbî'nin şiire getirdiği yeni üslubuyla övünürken Halep'i andığı da görülmektedir. Hayatının uzun bir dönemini Halep'te geçiren Nâbî, tefâhürde bulunurken çoğunlukla şiirlerini Halep kumaşına benzetmiş, bu durum kendisinden sonra gelen şairler tarafından da benimsenmiştir (Kurnaz, 2007b: 618). Halep'te yer verdiği şiirlerinde yenilik vurgusu yaptığı beyitlerden ilkinde “Nâbî, Halep yadigarı olan bu yeni kumaş İstanbul şehrinin tüccarlarına arz eder” diyerek Halep'te iken şiire yeni bir üslup getirdiğini, payitahta gelerek diğer şairlere bu üslubu tanıttığını söylemiş, bu durumla iftihar etmiştir:

*Sûdâgerân-ı şehri Sitâbul'a 'arz ider
Nâbî bu nev-kumâş Haleb yâdigândur (G. 153/5)*

Halep'ten bahsettiği ikinci beytinde ise yeni, daha önce söylenmemiş bir gazel yazdığını belirtmiş ve bu gazeli Halep şairlerince mazur tutulmak için onlara hediye etmiştir:

*Nev-nüvişte gazelûn Nâbî idüp dest-âvîz
Şu'arâ-yı Halebe söyle ki ma'zûr olsun (G. 620/7)*

3. Başka Şairlerden Üstün Olma İddiası Yönünden Tefâhür

Nâbî'nin şiirlerindeki söylenmemiş ma'nâları şiire kazandırma ve yeni üslup yolunu açma noktasında kendisiyle iftihar etmesi de esasen bir üstünlük belirtisidir. Fakat bazı beyitlerinde açık açık diğer şairlerden daha kabiliyetli olduğunu vurguladığı tespit edilmiştir. Bu konu üzerinden tefâhürde bulunan beyitlerde “âvîze-i gûş-ı ahbâb olmak”, “hased”, “reşk” gibi

kavramlar ön plana çıkarılmıştır. Örneğin Nâbî, aşağıdaki beytinde bütün gazellerinin beğenildiğini söyledikten sonra bu şiirlerin ister istemez diğer şairlerin kulağına küpe olacağını belirtmektedir:

*Hvâh u nâ-hvâh olur âvîze-i gûş-ı ahbâb
Nâbiyâ her gazelûn böyle hoş-âyende midür (G. 213/7)*

Nâbî, “suhanum” redifli gazelinin matla beytinde “Artık kıskançlıktan mı yoksa mutluluktan mı bilmem ama benim sözüm şairlerin gözyaşlarının dökülme sebebidir” diyerek sözleriyle ve şiirleriyle iftihar etmekte, diğer şairlerden bu yönlerle üstün olduğunu bildirmektedir:

*Hasedinden mi safâdan mı hele ey Nâbî
Bâ'is-i rîziş-i eşk-i şu'arâdur suhanum (G. 532/9)*

Benzer şekilde diğer bir beytinde taze/yeni şiirler söylediği bir şiir meclisinde bulunan kıskançların varlığına dikkat çekmektedir:

*Nâbiyâ meclis-i ahbâbda şi'r-i ter ile
Âteş-i hurmen-i hussâd ki dîrler o bizüz (G. 298/5)*

Eğer Nâbî kalemini susturabilseydi hiç kimse güzel söz söyleyemezdi. Herkes Nâbî'nin sözden anladığının farkındadır. Nâbî hakkında “Âleme sözden anlayan Nâbî gibisi gelmez” demektedirler:

*Virmez suhan-ârâlığa hiç kimseye nevbet
Nâbî dehen-i hâmeyi hâmûş idebilsem (G. 533/6)*

*Ba'na ne fâ'ide hâsıl tutalum halk dimiş
Gelmeye 'âleme Nâbî-i suhen-senc gibi (G. 849/7)*

Anadolu şairlerinin Nâbî'yi kıskanmasına şaşırılmamalıdır. Çünkü Nâbî'nin şiirleri Fars şiirleri tarzındadır. Onun şiirleri, Fars şair Muhteşem-i Kâşânî'nin şiirlerine benzemekte, onun üslubundan izler taşımaktadır:

*Sa'na Nâbî reşk ider ise n'ola yârân-ı Rûm
Şi'rümüz tarz-ı 'Acemdür Muhteşem vâdisidür (G. 243/5)*

Nâbî, kendi şiirlerini şekerli bir şerbete, kendisi dışındaki şairlerin şiirlerini ise “sade bir su”ya benzetmektedir. Onun şiirleri ile başkalarının yazdığı şiirlerin farkını şekerli şerbet üzerine sade su içmeyen anlayamaz:

*Şi'rûnle şi'r-i dîgeri Nâbî ne aňlasun
Sâde su içmeyen şekerî şerbet üstine (G. 713/9)*

Şiir meraklısı mürettip, Nâbî'nin şiirlerini görmeden mecmua derlemeye kalkışırsa mecmuanın ser-levhasına koyacak şiir bulamaz. Çünkü o yere, Nâbî'nin şiiri yaraşır:

*Ne gûne şi'rle tezyîn ider ser-levhasın Nâbî
Bu şi'ri görmeyen mecmû'a yapırsa heveslerle (G. 741/7)*

Nâbî'nin kendisine nazire yazılamayacağını iddia ettiği ve hatta şiirini kötü tanzir eden bazı kişilerin ismini anarak onları eleştirdiği görülmektedir. Bir beytinde kendisinin üstat olduğunu ve şiirlerinin tanzir edilemeyeceğini belirten Nâbî, eğer nazire yazılacaksa bile bunun taklit ile sınırlı kalmaması, taze söyleyişler barındırması gerektiğini belirtmektedir:

*Nazm-ı üstâda nazîre nice mümkün Nâbî
Tâze-gû tâze-zebân tâze cevâb isterler (G. 230/8)*

Klasik Türk şiirinde şairler, eleştiride bulunurken genellikle diğer şairlerin ismini anmamıştır (Türedi, 2016: 179). Fakat Nâbî, bir beytinde kendisinin yeni söyleyiş bularak yazdığı gazeline Hulûsî'nin nazire yazdığını belirtmiş fakat onu, üslubunu/şiirini edaya kâdir olmaması yönüyle eleştirmiştir:

*Nev-güfteñe Hulûsî viridi nazîre Nâbî
Dil-beste-i sitemdür kâdir degül edâya (G. 785/5)*

4. Üslup Yönünden Tefâhür

Nâbî'nin gazellerinin mahlas beytinde üslup özelliğini ön plana çıkararak tefâhüre başvurduğu da görülmektedir. Bu anlamda “tekellüfât-ı 'ibârâtdan tehî”, “edâ-yı hakk-ı ma'ânî”, “şâkâ-güne gazel”, “üslûb-ı vakâr”, “veciz”, “meykede-i hüsn-i edâ”, “şi'r-i pür-sûz”, “lezzet-i eş'âr”, “nezâket” gibi kavramları ön plana çıkardığı görülmektedir. Örneğin “yetişür” redifli gazeline şiirinin yapmacıklıktan uzak sözler barındırdığını söyleyerek üslubu ile övünmüştür:

*Tekellüfât-ı 'ibârâtdan tehî Nâbî
Edâ-yı hakk-ı ma'ânîye bu gazel yetişür (G. 152/7)*

Nâbî, hikmetli şiirler, âşıkane söyleyişler yanında mizahî şiirler de yazabildiğini söylemekte ve bu noktada ciddi üslubu bir kenara bırakarak her konu ve üslupta maharetli olması ile iftihar etmektedir:

*Bu da bir böyle şâkâ-gûne gazeldür Nâbî
Şi'rûn âluftesidür istemez üslûb-ı vakâr (G. 165/7)*

Nâbî, ma'nâlar denizinin, dalgalarda saklı olduğu benzetmesinden yola çıkarak şiirlerinde de kısa ve öz anlatıma başvurması ile övünmektedir:

*Taht-ı emvâcında deryâ-yı ma'ânî müstetir
Şi'rinün ta'bîrini Nâbî vecîz eyleser de (G. 723/5)*

Canlı bir üsluba sahip olduğunu düşünen Nâbî, şiirlerindeki hayallere verdiği can karşısında anlamların dile gelip harflerin vücut bulduğunu söylemektedir:

*Hayâl-i şi're 'aceb rûh virdün ey Nâbî
Me'âl nutka gelür harfler tecessüm ider (G. 170/5)*

Nâbî, benzer şekilde üslubunun canlı olduğunu ve sıkıntı veren ağır sözlerden uzak durarak şiir söylediğini bir beytinde daha tekrarlamaktadır:

*Bizüm bu kasr-ı sebük-sakf içinde ey Nâbî
Girân-sühanlar ile imtizâcumuz yokdur (G. 189/5)*

Sözlerini, insanları neşelendirerek keder ve sıkıntıdan uzak tutma yönüyle bir üslup meyhanesine benzeten Nâbî, bir kez daha üslubundaki canlılığı vurgulamaktadır:

*Âdeme neşve virür gamdan ider âzâde
Bâde-i meykede-i hüsn-i edâdur suhanum (G. 532/5)*

Başka bir beytinde de cana can katan üslubuna işaret ederek sözlerinin kederden kaynaklanan ateşe şifa olacağını belirtmektedir:

*Her kim götürürse teb-i endûha şifâdur
Bu matla‘-ı cân-perveri Nâbî suhanumdan (G. 597/5)*

Her tarzda şiir söyleyebilme kabiliyetini daima vurgulayan Nâbî, bazı şiirlerinde insanları kederden ve sıkıntıdan kurtaracak kadar canlı bir üsluba sahip olduğunu belirtirken aşağıdaki beytinde ise “Bu yakıcı şiirinle doğrusu bu ki daima dert ehlinin germiyetini artırırısın” diyerek acıklı ve yakıcı şiirler yazabilme konusunda da kabiliyetini ön plana çıkarmaktadır:

*Nâbiyâ bu şi‘r-i pür-sûzuñla şimdi hak bu kim
Arturursun dâ‘imâ derd ehlinüñ germiyyetin (G. 632/6)*

Klasik şiir geleneği içerisinde ele alınan sevgilinin yüzü, kusursuzluğu nedeniyle her daim şairler tarafından övgüye mazhar olmuştur. Bir beytinde bu durumdan yola çıkan Nâbî, şiirindeki tertibi, sevgilinin yüzündeki süse benzeterек söz söylemedeki maharetiyle övünmektedir:

*Ârâyiş-i cemâline beñzer ol âfetün
Nâbî bizüm suhanda olan intizâmumuz (G. 254/5)*

Sözlerini bir şaraba benzeten Nâbî, bu sefer kalemine seslenerek âlemi söz şarabıyla mest eylemek için ondan himmet istemektedir:

*Mest eylemege ‘âlemi sahbâ-yı suhenden
Ey hâme-i Nâbî yine himmet saña kaldı (G. 880/5)*

İnce bir edaya ve zarafete sahip olduğunu söyleyen ve açtığı üslubun benzerinin bulunmamasıyla övünen Nâbî, muasırlarından olan Fahrî’yi bu durum karşısında boynu bükülmüş bir menekşeye benzetmektedir:

*Nezâketde nazîrin görmedük güş itmedük Nâbî
Benefşe gibi olmuş rûhu Fahrî’nüñ ser-efkende (G. 811/7)*

Nâbî’nin hikemî üslubu konusunda tefâhüre başvurduğu sadece bir beyti tespit edilebildi. Bu mahlas beytinde Nâbî, hikmetinin birçok hastaya deva olmasıyla iftihar etmektedir:

*Meblag-ı hâmeyle hikmet-hâne-i eş‘ârdan
Nâbiyâ çok hasteye dârû-yı sıhhat virmişüz (G. 294/9)*

5. Nev-zemin Bulma Yönünden Tefâhür ve Nazireye Davet

Nâbî'nin daha önce söylenmemişi söyleme, kullanılmamış ma'naları bulma ve yeni bir üslup meydana getirme yolundaki arzusu ve bunu gerçekleştirdiğinin bilincinde olması, çalışmanın yukarıdaki bölümlerinde ortaya konulmuştu. *Nâbî Dîvânı*'nda dikkati çeken bir diğer husus ise yazdığı bazı gazellerin mahlas beytinde şiirinin nev-zemin olduğunu belirtmesidir. Nâbî'nin bazı noktalarda diğer şairleri bu nev-zemine nazire yazmaya davet ettiği de görülmektedir. Nâbî, nazmettiği şiirlerin birer "nev-zemin" olduğu iddiasında haksız sayılmaz. Çünkü son klasik dönemde gazellerine en çok nazire yazılan şair, Nâbî'dir (Horata, 2019: 45).

Nâbî, "olmaz" redifli gazelini nev-zemin olarak nitelendirip mahlas beytinde nazımı bir binaya benzeterek yazdığı şiirin o nazım binasına seçilebilecek en nazik zemin olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla şair, nev-zemin bulma yolundaki başarısını vurgulamaktadır. Bu anlamda Nâbî'nin diğer şairleri, "olmaz" redifli gazeline nazire yazmaya davet ettiği görülmektedir:

*Sezâ tâze mahalle yapmaga beyt-i nezâyirden
Binâ-yı nazma Nâbî böyle bir nâzik zemîn olmaz (G. 303/12)*

Nâbî, diğer bir gazelinde ise şair-anlatıcıyı değiştirerek şiirin mahlas beytine kadar olan kısmını sevgilinin ağzından yazmıştır. Bu nedenle mahlas beytinde sanatının farklılığını hediye olarak sunmaktan bahsedip şiirinin "taze bir zemin" olduğunu vurgulamaktadır:

*Dilber dilinden açdı yine tâze bir zemîn
Nâbî bu şi'r ile kılâm turfe san'atüm (G. 535/6)*

Aşağıdaki beyitte ise Nâbî'nin açık bir şekilde söz erbabı kişilerden şiirine nazire söylemesini istediği görülmektedir. Bu noktada isteğe göre nazire söyleyecek şair, söz söylemede mahir olduğundan ortaya koyacağı yeni şiir de "taze nazire" hâline gelecek ve irfan mecmuası, sakalı yeni çıkmaya başlayan bir yüze dönüşecektir:

*Nâbiyâ tâze nazîre disün erbâb-ı suhan
Rûy-ı hat-âvere mecmû'a-i 'irfân dönsün (G. 609/6)*

Cemal Kurnaz'ın "şair okulu" şeklinde tanımladığı nazire olgusu, şairlerin kendilerini bu yolda geliştirebilmek için başvurdukları birincil yol olmuştur. Şiirle ilgili teorik bilgileri öğrenmeye çalışan nev-heves şairler, başlangıçta usta şairlerin şiirini tetebbu', mütâla'a ve ezber ederek şiir ile ilgili öğrenilmesi gereken kültürü edinmeye çalışmışlardır (2007a: 2). Bu gelenek içerisinde yetişmiş ve şairlik kabiliyetinin bilincinde olan Nâbî de gazelinin mahlas beytinde söz konusu öğrenme biçimine işaret ederek nazmettiği bu taze zemini, şairlerin tetebbu' etmesi gerektiğini söylemektedir. Eğer şairler Nâbî'nin nev-zeminini tetebbu' ederlerse taze ve yeni şiir söyleyenler arasında yer bulabileceklerdir:

*Tetebbu' kim iderse bu zemîn-i tâzeye Nâbî
Miyân-ı tâze-gûyânda odur pâkîze-gûterce (G. 767/5)*

Özellikle 17-18. yüzyıllarda şairlerin bîkr-i ma'nâ bulmada çektiği güçlük, klasik şiirin söz konusu devresinde nazire sayılarında bir artışa neden olmuştur. Nâbî de yine başka bir şiirinin mahlas beytinde taze zemin ortaya koyduğunu belirtmekte ve ma'nâyı şehre, kalemi ise bir ata benzeterek şairlerin ma'nâ şehrinde atlarını Nâbî'nin nev-zeminine sürmelerini istemektedir:

*Nâbî feres-i tab'ın sürsün bu yola yârân
Bir tâze zemîn buldum ma'mûre-i ma'nâda (G. 791/6)*

6. Çok Şiire Sahip Olma Yönünden Tefâhür

Nâbî, velûd sayılı şairlerdendir. Divanının geniş hacminin farkında olan Nâbî, gazellerinin mahlas beytinde şiirlerinin fazla olmasıyla övünmektedir. Ona göre fazla şiir yazmanın eleştirilecek bir tarafı yoktur. Çünkü bir denizin dalgaları, sayılamayacak kadar çoktur. Nâbî'nin kendisi deniz, şiirleri ise denizin dalgalarıdır. Dolayısıyla şiirlerinin fazla olmasında bir beis yoktur:

*Bî-hadd ü hisâb eyle sen eş'ârûnî Nâbî
Bahr-ı suhanuñ mevcesî ma'dûd gerekmez (G. 322/7)*

Nâbî, şiirlerinin artık satırlara bile sığmadığını, der-kenârlara taşıtığını belirterek bununla iftihar etmektedir:

*Sutûr-ı metne sığışmaz gazellerüñ Nâbî
Misâl-i hatt-ı bûtân der-kenâr olur giderek (G. 407/5)*

7. Diğer Klasik Unsurlar Yönünden Tefâhür

Çalışmanın buraya kadar olan bölümünde Nâbî'nin gazellerinde “ma'nâ”, “yeni tarz”, “üstünlük”, “üslup”, “nev-zemin” ve “velûd” olma konularında tefâhüre başvurduğu ortaya konmuştur. Bu özellikler dışında Nâbî'nin divan şiirindeki klasik benzetmelerden yararlanarak bazı övgüler yaptığı da görülmektedir. Bu yolda “güneş”, “zühre”, “felek”, “bâd-ı revân-bahş”, “Bâkî”, “Hz. Yûsuf” gibi hususların söz konusu edildiği tespit edilmiştir.

Aşağıdaki beytinde Nâbî, nazımının saçtığı ışık ile cihanı aydınlatan bir güneşe dönüşüp bu şekilde şöhret bulmanın yeğ olduğunu söylemektedir:

*Fürûg-ı nazm ile memlû idüp dünyâyı ey Nâbî
Misâl-i mihr-i 'âlem-tâb meşhûr olmamız yegdür (G. 77/7)*

Kalemin ucunun yarılmış olması münasebetiyle onu bir dudağa benzeten Nâbî, sayfaların artık şiirlerini arzuladığını belirtmektedir. Bu beyitten Nâbî'nin bir süre şiir yazmadığı da anlaşılmaktadır:

*Nâbî, senûn eş'âruña leb-teşneliginden
Dil-h'âh-ı varak bûs-ı leb-i şakk-ı kalemdür (G. 96/5)*

Zühre nasıl dünyayı süslüyorsa Nâbî'nin eseri de şiir âlemini öyle süslemektedir. Buna karşı çıkmaya hiç kimsenin nefesi yetmez:

*Eserin itse de ârâyış-i gerdûn Nâbî
Kimde vardur dimege zühre degül hadd-i nefes (G. 336/6)*

Nâbî'nin süslü gazeli, feleğin kâtibince güneşin altın sayfasına yazılacak kıymettedir. Böylece Nâbî, açık istiare yoluyla Utarid'i anmış, güneşi altın bir sayfaya teşbih ederek gazelinin bu sayfaya yazılacak kadar güzel olmasıyla övünmüştür:

*Nâbiyâ yazsa sezâ zer-varak-ı hurşide
Kâtib-i bârgeh-i çerh bu zibâ gazelüm (G. 509/7)*

Şairlerin kendi şairlik kabiliyetini överken Fars şairlerinin adını anmaları sıkça görülen bir durumdur. Klasik şiirde büyük Türk şairlerinin de övgüde

yer edindiği görülebilmektedir. Nâbî de yazdığı gazeliyle Bâkî'ye yetiştiğini belirtmekte ve kendisiyle iftihar etmektedir:

*Nâbî irişdi Bâkî'ye bu şi'r-i hâs ile
Viridi dile şu'ûr 'Alî Zül-fekâr ile (G. 760/5)*

Güzellik söz konusu edilince daima adı anılan Hz. Yûsuf, Nâbî'nin tefâhüre başvurduğu beyitlerinde de kendisini göstermektedir. Gönlünü kuyuya, nazmını Hz. Yûsuf'a benzeten şair, Hz. Yûsuf'un gömleği ile Hz. Ya'kûb'un açılan gözlerini hatırlatarak şairliği ile övünmektedir. Ayrıca Nâbî'nin gerçek adının Yûsuf olması da unutulmamalıdır. Çünkü Hz. Yûsuf'un gömleği gibi Nâbî'nin şiiri de âlemin gözlerini açmaktadır:

*Çeh-i dilden tulû' itdükçe Nâbî Yûsuf-ı nazmum
Açıldı çeşm-i 'âlem dehri bûy-ı pîreheh tutdı (G. 875/7)*

Şiirlerinde şehirlerin adını sıkça anan Nâbî, şairliğiyle övünürken de Şanlıurfa'nın havasını söz konusu etmiştir. Şair, rüzgâra "Urfa'dan mı geliyorsun? Nâbî'nin gazelleri gibi hoş gidiyorsun." diye seslenerek hem kendi yazdığı gazelini hem de Urfa'yı övmüştür:

*Nâbî gazeli gibi hoş-âyendeligün var
Ey bâd-ı revân-bahş Ruhâdan mı gelürsin (G. 654/10)*

Şairlerin şiirlerinde kendilerinden bahsederken başvurdukları diğer bir nokta, şairliğiyle övünmedikleri için kıymetinin bilinmediğinden yakınmalarıdır. Bu çalışma ile Nâbî'nin gazellerinde birçok noktada tefâhüre başvurduğu açığa çıkarılmıştır. Fakat yine de Nâbî'nin bir beytinde şairliğiyle övünmediği için kıymetinin bilinmediğini söylediği görülmüştür. Bu durum, klasik bir söylemin getirisidir:

*Bilürdi kadrümi Nâbî zamâne cümleden efzûn
Benüm de il gibi tab'umla iftihârum olaydı (G. 877/7)*

SONUÇ

Kasidelerdeki fahriye bölümleri dışında şairlerin kendilerini gazellerinin makta beytinde övmeleriyle yer bulan tefâhür, Nâbî'nin şiirlerine bir üslup özelliği olarak yansımıştır. Şairlerin 17-18. yüzyıllarda artık şiirde söylenmemiş olana yer verme isteği kendisinde de görülmekle birlikte Nâbî, bunu başarmış

olmanın hazzını tefâhüre başvurduğu beyitlerde sıkça dile getirmiştir. Nâbî, şiirin dış yapısından ziyade anlamı incelemiştir. Orijinal ma'nâ barındırmayacak hiçbir şiir için kalem oynatmayacağını belirtmiş, hayâli ön plana çıkarmıştır. Eski bir zevkin tekrarı olmayı kendisine yakıştırmayan Nâbî, her daim bir mucit edasıyla övünerek Halep'ten İstanbul'a yeni üslubu getirdiğini söylemiştir. Nev-heves şairlerden bu üslupla nazmettiği taze şiirlerini tetebbu' etmelerini istemiş, ancak bu yolla iyi bir şair olabileceklerini iddia etmiştir. Zemin şiirlerine yalnızca söz erbabının nazire yazabileceğini ve bu nazirenin de taklitten uzak, yeni söyleyişler barındırması gerektiğini vurgulamış, bu konuda başarılı olamayan şairleri tenkit etmiştir.

Nâbî'ye göre orijinal bir şair olmak, hiçbir şairden etkilenmemek anlamına gelmez. Aksine bu, orijinal şairleri örnek alarak şiirde kendi yenilikçi dünyasını yaratmak demektir. Söz konusu hususta özellikle Bâkî'nin şahsına has tarzını beğenmiş ve ona yettiğini belirtmiştir. Ma'nâyı hakkıyla eda edebilmek için tabirlerin hoş, üslubun yapmacıklıktan uzak, anlatımın kısa ve öz olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu yolda ustaca nazmettiği şiirlerin, diğer şairlerin kulağına küpe olacağını dile getirmiştir. Tefâhüre başvurduğu beyitlerin çoğunda yerine göre mu'ammâ-güne, âşıkâne, şühâne ve hakimâne olmak üzere her tarzda yazabilme yetisine sahip olduğunu vurgulamıştır. Üslubu sayesinde bazen gönül hastalarına öğütler verip şifa olmuş, bazen dert ehlini neşelendirmiş, bazen ise sevgiliden çekilen eziyetlerden dem vurmıştır. Hatta farklı üsluplarda söyleyebilme yeteneğini belirtmek amacıyla sevgilinin ağzından bir şiir kaleme almıştır. Nâbî'nin kendisiyle övündüğü bütün hususlar, onun şiir anlayışını açıklar niteliktedir. Bu doğrultuda yapılacak yeni çalışmalarda, gazelerde yer alan tefâhür beyitlerinin şairin poetikasını ortaya koymadaki rolü göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, Namık (1997). "Klâsik Türk Şiiri Tenkid Terminolojisi ve "Âb-dâr" Örneği", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 2, s.s. 149-160.
- BİLKAN, Ali Fuat (2011). *Nâbî Divânı I-II*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- BOZKURT, Kenan; BEZENMİŞ, Tuba (2019). "Hayali Bey Divanı'nda Poetik Söylem Bağlamında Tefahür", *Mukaddime* Cilt: 10, Sayı: 2, s.s. 619-642.
- ÇAPAN, Pervin; YAŞA TOPRAK, Tuğçe (2023). "Fehîm-i Kadîm Divânı'nda Tefâhür", *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2, s.s. 658-675.

- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet (2017). “Kasîde”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Türk Şiiri Özel Sayısı II: Divan Şiiri. s.s. 17-77.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2017). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- DİLÇİN, Cem (2017). “Divan Şiirinde Gazel”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Türk Şiiri Özel Sayısı II: Divan Şiiri. s.s. 78-247.
- DİLÇİN, Cem (2019). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERKAL, Abdulkadir (2014). Nâbî, Yûsuf Nâbî Efendi, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nabi-yusuf-nabi-efendi>, (E.T.: 10.07.2024).
- HORATA, Osman (2019). *Has Bahçede Hazan Vakti XVIII. Yüzyıl: Son Klasik Dönem Türk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- İSEN, Tuba Işınsoy (2007). *Divan Şiirinde Fahriye*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KARACAN, Turgut (1991). *Bosnalı Alaeddin Sâbit – Divan*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayını.
- KARADENİZ, Mustafa (2012). “Gazelleri Işığında Bâkî’de Tefâhür”, *Journal of Turkish Studies* Cilt: 7, Sayı: 3, s.s. 1649-1664.
- KURNAZ, Cemal (2007a). *Osmanlı Şair Okulu*. Ankara: Birleşik Yayınevi.
- KURNAZ, Cemal (2007b). “Şiirsel Bir İmge Olarak Halep Kumaşı”, *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Cilt: 2, Sayı: 4, s.s. 618-623.
- MENGİ, Mine (1991). *Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- MENGİ, Mine (2014). “Mazmun Üzerine Düşünceler”, *Divan Şiiri Yazıları*, Ankara: Akçağ Yayınları, s.s. 47-64.
- MUALLİM NÂCÎ (2021). *Lûgat-ı Nâcî*, (Haz: Ahmet Kartal). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÖZKAN BAHAR, “Bahanur (2022). Mahlas Beyitlerinde Fahriye: Fehim-i Kâdim Divanı Örneği”, *ATLAS Journal International Refereed Journal On Social Sciences* Cilt: 8, Sayı: 47, s.s. 2664-2678.
- REDHOUSE, James William (2022). *Redhouse Sözlüğü Türkçe/Osmanlıca – İngilizce*. (Ed: U. Bahadır Alkım vd.). İstanbul: Ayhan Matbaası.
- PALA, İskender (2020). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- TÜREDİ, Gamze (2016). *16. Yüzyıl Kasidelerinde Fahriye*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- ZİYA PAŞA (1291). *Harâbât*, Mukaddime, Ahvâl-i Şu’arâ-yı Rûm. İstanbul.